

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Th. Kernerup
Bibliotek i den ældre
Stenalder
1907

232^b
232

332^b

571 St.f.

DTV Danmarks Tekniske
Videncenter
Teknologihistorisk Samling

IB
571
Kornerup

459566

300187776

1907

FOLIO

Vendsyssel i den ældre Stenalder.

Ved Postmester Th. Kornerup.

Særtryk af „Vendsyssel Tidende“, Nr. 73. Onsdag den 27de Marts 1907.

I „Vendshysfel Tidende“ for 23. Oktober og 20. December f. A. er kortelig antydet Udviklingen fra A. Kridttiden, da hele Danmark var under Vand, — gennem B. „den store Istid“, da først den østøstlige, kort efter den nordøstlige Sandis dækkede hele Vendshysfel, — endvidere gennem C. Interglacialtiden, da Sandisen forstod sig forsvandt heroppe, — til D. „Voldiahavets Tid“, da Vandet fra Syd og Øst fyldte hen over 3 Fjerdedele af Vendshysfel, efterladende det frugtbare Der. I denne Periode karakteriseres Plantevæksten ved Polar-pilen, Dyrelivet ved Rensdyret i Vand (paa Balleverne) og Grønlandshvalen ude i det iskolde Voldia-hav.

Vi gaa nu atter nogle Martusinder frem og naar til:

E. „Fajlandstiden“, da Jylland over Jyn og Sjælland var landfast med Slaane, samtids med at Vendshysfel havde de 3, saa at den nordøstlige Del kom til at ligge omtrent i samme Niveau som nu, medens den sydbestlige Del laa ca. 10 Fod højere end nu, og altsaa var større i Areal end nu. Dimfjorden var saaledes kun en ganske smal Rende, det nuværende Sejløb, med den nuværende „2 Favn Kurve“ som Aaklinie, medens hele Nibe Bredning var Vand; ligesaa har man udenfor Hals fundet „undersøisk Torv“, hvilket viser, at Dele af Rategattet ved Hals den Gang var Vand. I denne Periode fortrængtes Rensdyret af Elsdhyret, samtids med at Birk og Bævre-asp indvandrede; senere kom Skovhyren sammen med Urogen.

F. I de følgende Martusinder sænkes Vendshysfel atter, og „Stenalderhavet“ dannes. For at vise Forfælleren mellem Voldiahavets og Stenalderhavets Udbredelse, kan man dele Vendshysfel i 3 Dele:

Balleverne, 17 □ Mil, de højeste Partier,

Fladerne, 23 □ Mil, de mellemste Partier,

Gletterne, 21 □ Mil, de laveste Partier.

Voldiahavet dækkede over Fladerne og Gletterne, tilsammen 44 □ Mil eller 3 Fjerdedele af Vendshysfel; Stenalderhavet dækkede kun over Gletterne, 21 □ Mil, 1

Trediedel af Vendshysfel, derunder Bæss. Voldiasænkningen naaede nemlig 32 Fod ved Oland, 186 Fod ved Frederikshavn, men Stenalder-sænkningen naaede kun henholdsvis 16 a 40 Fod. (Beregningen af Arealerne har jeg foretaget paa samme Maade som i Artikklen for 20. Decbr. f. A. angivet).

Over Havet laa altsaa i Voldia-tiden kun Balleverne, 17 □ Mil; i den ældre Stenalder derimod baade Balleverne og Fladerne, 40 □ Mil, som angivet paa ovenstaaende Kort, der er tegnet efter A. Jessens geologiske Kort.

Landets Form.

Efter Kortet bestod Vendshysfel i Stenalderhavets Tid af et Dufin Der, hvoraf en meget stor, med Søhedens Balke som Centrum, ca 34 □ Mil, omfattende Partiet: Frederikshavn—Girtshals—Bønstrup—Hammer—Sæby, paa Kortet kaldet „Storøen“.

Ud mod Vesterhavet maa der, som A. Jessen og B. Nordmann har paavist, have været en Lange fra Søften ned til Lerup-Partiet, der bestyttede mod Vest, ligesom nu ved Hørboøre, Nisum og Ringløbing Fjord. Partiet Øst herfor dannedes af Dimfjorden, der var skulmet op til et stort Indhav med mange Der, der deler det i 3 store Basseiner, kaldet Bredninger, nemlig:

1) Store Vildmose-Bredningen, som gennem Nybæl og „Klostergrøften“ ved Søften modtog Vesterhavets salte Vand, der betingede, at Østers kunde trives her. Mod Øst gaar herfra en Bugt ind i „Storøen“ mellem Brønderslev og Thylstrup, hvor nu Nyaa løber. Mod Syd begrænses Bredningen af en Række Der, nemlig: Jetsmark, Nørhøj, Nabb, Biersted, B. Haldne, Badum og Hjørup. Mellem disse Der førte Sundet ned til:

2) Gjøl-Bredningen, der tillige modtog det salte Vesterhavs-vand gennem Sundet ved Søgtør. Midt i denne Bredning laa Derne: „Bangeslund Huse“, N.-Skovsgaard, Bratstov, Oland og Gjøl, men af de to sidste var kun Midtpartierne over Vand.

Paa begge Sider af Hjørup-Den strømmende Vandet fra hver af disse to Bredninger ind i:

3) Øst-Bredningen, belig-

gende mellem Hammer Balleparti og Aalborgbakterne. Herfra førte et Sund mod Nordøst ind mellem Hammer og Søgtørbakterne ud i „Gjeraa-Sundet“, hvor nu Gjeraa løber. Mod Sydøst gaar Øst-Bredningen over i Rategattet, hvortil Lille Vildmose den Gang hørte. 2 Pile angirer Vesterhavs-vandets nordligste Indløb og Udløb.

Hele Vendshysfels nuværende Øst-hyt lige op til Slagen samt Bæss var under Vand; hvor Boer Na nu løber, gif en stor Bugt ind i „Storøen“.

Som et Minde om denne Saltvandsstid har man fundet Saltkilder, f. Ex. ved Tostegaard i Store Vildmose samt ved Boergaard og ved Ørbad i Hørby Sogn, angivet ved et X paa de 3 Steder paa Kortet. Her er tillige ved en Stjerne angivet det Sted ved Skærumhede, hvor den videnstabelige Boring under Jessen og Mithers foretoges i 1905, og hvor man naaede faststaaende Strikfridt i en Dybde af 636 1/2 Fod. I flere af Gruslagene, som Boret passerede, fandtes Saltvand.

Planter og Dyr.

I den ældre Stenalder trænges Fyrrestovene mere og mere op Højlandet for tilfids ogsaa der at fortrænges af Bøflovener; Eg og Elm er nu de dominerende. Af Battedyr indvandrede Kronhjortene. Endvidere er fundet Anogler af Raadhyr, Vildsvin, Ulv samt en Andefugl.

Det salte Vand betingede, at Østers kunde trives. Talrige Østersbanker er derfor fundet her, f. Ex. ved Sæby, ved Tolstrup og Østnaa paa begge Sider Uggerby Na's Udløb mod Nord, ved Nybæl syd for Søften, ved Aastrup i Sundet mellem Jetsmark og Nabb, hvor Banken endog er mindst 200 Fod. Vand og indtil 16 Fod tyk, altsaa meget anseelig; endvidere i Gjøl Bredning: ved Enggaard, ved Birkelse, Bangeslund, Bangeslund Huse, to ved Nørreøge, Jegerum, i Sundet mellem N. Skovsgaard og Bratstov (se nedenfor) og paa Egholm, samt i Hjørup Mose i Sundet mellem Hjørup og Hammer Bakker.

Som B. Nordmann har paavist, er Bløddhyrenes Skaller høje og

thkke i Partiet vest for Lerup, hvor Vesterhavet uhindret gif ind til den nuværende Søgtør Bredning, — men tynde i Partiet øst for Lerup, hvilket er Bevis for, at disse østlige Bredninger maa have været delvis bestyttede mod Vesterhavet af Tangen mellem Lerup og Søften.

Menneket.

Affaldsdynger (Røstenmøddinger), der stammer fra midleridige Jangst- og Maaltidspladser, er fundet overalt. A. Jessen henfører hertil Dyngerne ved Nr. Sundby, paa Gjøl og 2 paa Oland.

Af faste Bopladser kan mindst 3 med Sikkerhed angives, paa Kortet betegnet ved et Kors, nemlig:

1) ved N.-Skovsgaard paa Ballestraaningerne ned mod Sundet, hvor den ovenfor nævnte Østersbank findes; paa den anden Side Sundet findes en anden mindre Affaldsdyng. Stedet har egnet sig fortrinligt til et Bosted;

2) ved Brensted paa Aakten af det Sund, der førte Vesterhavets salte Vand ind i Store Vildmose Bredningen; ogsaa dette Sted har ligget fortrinligt for et Bosted, nær ved Østersbanken ved Nybæl paa den anden Side Sundet;

3) ved Ransbæl nær Uggerby, altsaa nær Østersbankerne ved Tolstrup ved Uggerby Na.

Man maa antage, at Stenalder-folket er naaet op til Nordhøsten langs Naløbene. Paa Kortet er angivet Østnaa og Uggerby-Naernes nuværende Bø; som man ser, udspringer de nær ved hinanden vest for Søhedens Balke, saa at man kan tænke sig, at Stenalder-folket har fulgt deres Bø og der ved fundet Vej tværs igennem „Storøen“ fra Syd til Nord.

Af Redstaber, der stamme fra dette Fjeld, er efter Meddelelse af Hr. Søborg-Friis i Vendshysfel fundet: Flintflækker og Bløkke, hvoraf disse ere udsaaede, Spaltene, Skrabere, spidslignende Flintspidser, raat formede Flintøjer, tarvelige Redstaber af Hjortetand, Staar af Berkar, kort sagt alt, hvad man har fundet andetsteds i Danmark som karakteristisk for den ældre Stenalder.

